

prikazi i recenzije

Carlo Federico BIANCHI, **Kršćanski Zadar**, sv. II., s talijanskog preveo Velimir Žigo, Zadarska nadbiskupija – Matica hrvatska Zadar, Zadar, 2011., 600 str.

Carlo Federico Bianchi (1809.–1891.) može se smatrati jednim od najvažnijih proučavatelja crkvene povijesti Zadra i Zadarske nadbiskupije. Rođen u Zadru, a tijekom svećeničke karijere obnašao je razne službe (župnik crkve sv. Šime, kanonik i prepozit Kaptola sv. Stošije i drugo). Kao vrijedan istraživač zadarske crkvene i kulturne povijesti prvi je temeljitije opisao relikvijare i druge predmete umjetničke vrijednosti koji su se nalazili po zadarskim crkvama, a postali su temelj današnje ustanove »Stalna izložba crkvene umjetnosti u Zadru«. Autor je više djela koja se odnose na povijest te na kulturni i crkveni razvoj Zadra i Zadarske nadbiskupije (*Memorie di Zara*, 1875.; *Vicende storiche di Zara, capitale della Dalmazia, e sua spontanea dedizione all'Imperatore d'Austria Francesco I.*, 1879.; *Nicolò de Matafari arcivescovo di Zara ed i suoi scritti*, 1881.; *Antichità romane e medievali di Zara*, 1883.; *Le chiese e i reliquiari di Zara*, 1886.; *Fasti di Zara religioso-politico civili dall'anno 1184 av. Cr. sino all'anno 1888 dell'era volgare*, 1888. i druga).

Godine 1877. objavljen je u zadarskoj tiskari Woditzka prvi svezak Bianchijeva dvosveščanog djela *Zara cristiana* u kojem je autor obradio povijest crkvenih ustanova u samome Zadru. Dvije godine potom u istoj je tiskari otisnut drugi svezak djela istoga naslova, a u tome je svesku obrađena crkvena povijest zadarskih otoka, priobalja i zaleđa. Upravo je taj svezak 2011. godine objavljen u prijevodu (pod naslovom *Kršćanski Zadar*) u izdanju Zadarske nadbiskupije i Matice hrvatske Zadar. Knjigu je s talijanskog na hrvatski jezik preveo Velimir Žigo, a glavni je urednik izdanja Šime Batović. U korigiranju stručne terminologije sudjelovali su Ivna Anzulović, Šime Batović i Eduard Peričić.

Drugi svezak *Kršćanskog Zadra* u svojem je izvornome izdanju opsežao 544 stranice. Knjiga je podijeljena na tri temeljne cjeline. Prva, naslovljena »Otočne župe« (13–131), započinje poglavljem koje je u cijelosti posvećeno crkvenim ustanovama otoka Paga. Bianchi je ovdje obradio povijest zborne crkve i Zbornog kaptola Paga, ukratko opisao obveze i prihode Kaptola i njegov arhiv te donio popis natpopova Paškog kaptola i slavnih osoba koje su pripadale paškom svećenstvu. Nadalje, u drugim manjim poglavljima koja se odnose na Pag, Bianchi donosi pregled drugih tamošnjih crkava i samostana (u gradu Pagu), kao i na širem području otoka (u župama i kapelanijama Vlašići, Poveljana, Dinjiška, Gorica, Kolan, Barbat i na otoku Maunu). Na isti je način predstavljena i povijest i kulturna baština drugih otočnih župa na području Zadarske nadbiskupije, od vanjskih otoka (Premuda, Škarda, Olib, Silba, Ist, Dugi otok, Molat, Iž i drugi) do Zadru nedalekih otoka Ugljana i Pašmana.

Slijedi cjelina »Priobalne župe« (133–274), a u njezinu se prvome dijelu redom obrađuju župe Pakoštane, Biograd, Sveti Filip i Jakov, opatija Rogovo, Turanj, Sukošan, Bibinje, Arbanasi, Puntamika, Diklo, Kožino, Petrčane, Zaton, Privlaka i Vir. S obzirom na povijesno značenje i nekadašnji status biskupije, Bianchi je ovdje osobitu pozornost poklonio Biogradu (opis katedralne crkve i Kaptola, iznošenje slijeda biogradskih biskupa).

Posebnu je važnost za crkvenu povijest zadarskoga područja imao Nin. Povijesnim epizodama važnim za taj grad (Kandijski rat i razaranje grada) te Ninskoj biskupiji i njezinim čelnicima, zadarski crkveni povjesnik posvećuje znatan dio ove cjeline. Obrađuje se i povijest Ninskoga kaptola i navode njegovi čelnici kroz povijest te opisuje nekadašnja stolna crkva. Detaljan je i opis drugih ninskih crkava i ondje sadržanih umjetnina, a cjelina završava osvrtom na župe i crkvene ustanove smještene izvan grada Nina te u mjestima Zečevo, Ljubač, Ražanac, Tribanj, Starigrad, Seline, Vinjerac, Posedarje, Novigrad, Obrovac, Podprag i Karin.

Treća se cjelina knjige odnosi na »Kopnene župe« Zadarske nadbiskupije (275–353). Sustavno se obrađuje povijesni razvoj župa i crkvenih ustanova od Kruševa i Pridrage do Crnog i Dračevca, a zasebno su opisane i pravoslavne župe u selima Miranje i Smoković. Način opisa svake pojedine župe na području Zadarske nadbiskupije uglavnom je jednoobrazan. Bianchi iznosi osnovne podatke o povijesti svakoga mjesta te potom razmatra povijest župe od njezina prvog spominjanja u vrelima. Redovito se detaljnije opisuju župna crkva, bilježi djelovanje bratovština te naposljetku donosi popis župnika i kapelana od prvog spomena njihovih imena u vrelima do u vrijeme autorova djelovanja.

Vrijedan prilog poznavanju povijesti naselja Zadarske nadbiskupije sadržan je u prilogu o selima koja su postojala u vrijeme srednjega vijeka, ali su – poglavito zbog osmanske ugroze i zauzimanja prostranog dijela zadarskoga zaleđa – opustjela i potpuno nestala (354–380).

Preostali prilozi u knjizi sadrže sažet osvrt na ninske starine (381), popis važnijih predmeta u Muzeju dr. Kazimira de Pellegrinija Danijelija u Zadru (382–383), popis crkvenih nadarbina koje su u gradu Zadru i u zadarskoj okolici (384–403), crkvena izvješća o Zadru za godine 1797.–1800., vezana za promjenu vlasti nakon pada Mletačke Republike 1797. godine (404–417), crkvena izvješća za Zadar za godine 1800.–1880. (418–456), dokumente s 15 povijesnih isprava od 1154. do 1867. godine (457–490) i popis običnih nadarbina kojima nije upravljala Zadarska nadbiskupija, a odnose se na 1798. godinu (491–493).

U »Dodatku« knjige donosi se popis crkava i crkvenih ustanova spomenutih u ovome djelu (sastavila Mirjana Batović, 497–511), popis bratovština (sastavila M. Batović, 512–513), kazalo osobnih imena i imena naroda (sastavila M. Batović, 514–562), kazalo zemljopisnih naziva (sastavila M. Batović, 563–583), pogovor iz pera glavnog urednika izdanja Šime Batovića (585–587), sažeta biografija Carla Federica Bianchija koju je načinio Pavao Kero (589–590), popis uporabljenih kratica (591) te sadržaj (593–600).

Bianchijev *Kršćanski Zadar* prevrijedno je i u mnogo čemu i danas istraživačima povijesti i kulture Zadra i Zadarske nadbiskupije nezaobilazno djelo. Njegova bi uporabna vrijednost, međutim, bila neusporedivo veća da je Bianchi donosio i odgovarajući znanstveni aparat (navođenje izvora i literature) te je stoga, nažalost, većinu podataka teško moguće provjeriti.

Potrebno je na kraju pohvaliti i golem trud i napore prevoditelja i priređivača Bianchijeva djela. Zahvaljujući njihovim naporima, šire čitateljstvo i znanstvena javnost dobili su prevedeno i sada lako dostupno djelo, a vjerujemo da će njihovim nastojanjem svjetlo dana ugledati i prvi svezak ove Bianchijeve dvosveščane povijesti zadarske Crkve.

Lovorka Čoralić